

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Голубе

Бојо Пижурица

- Не знам шта да ти кажем. И овог пута неуспех. А био сам пун разумевања и стрпљења.

- Бити стрпљив не значи бити пасиван и лени. Управо супротно од тога. Стрпљење је велика акција и победа самоконтроле.

- Ма имао сам и самоконтролу, и толеранцију, и трпељивост. Ни трага од унутрашњости, баш овако како си ми рекао.

- Нестрпљење значи губитак такта и темпа а то води у раст напетости и неравнотеже. Нестрпљиви човек никада не може бити задовољан. Стрпљење омогућава живот међу људима, оно у својој врхунској тачки прелази у топли љубавност а љубавност се тавано прелива у пуно уживање.

- Не знам. Покушао сам. Изгледа да сам све погрешно разумео. Мораћу негде све испочетка.

- Да би успео код жене, голубе, мораш да стекнеш њено пуно поверење. Стећи женино поверење, то значи радити много и стално на стицању сопствених врлина. Стећи га без тога значи да није обдарена здравим расуђивањем.

- Рекао си ми да жена зналачки оцењује сваки гест мушкарца.

- Тако је. За поверење је неопходно сакупљање најмање 100 бодова у току сваких 6 месеци. Треба много лета за ту кошницу, голубе. Цвеће носи 3 бода, леп излазак и вечера 4, засмејавање 5 и тако редом. Бодови се тешко освајају а лако губе. На пример, ако приметиш да јој мува сестру или најбољу другарицу, можеш одједном да изгубиш 50 или чак целих 100 бодова.

- Да, да, разумем, треба водити рачуна, тешка је то дисциплина. Опреза никад доста.

- Опрез утиче на опуштеност. Ту постоје мекан и тврди бодови. Занимљиво је то што шивада не знаш који су који. Никада не знаш шта је у жениној глави.

- Тачно је то, да знам не бих био овде. Једном сам био на лепом путовању и рачунао на неколико сигурних тврдих бодова, а испоставило се да се она све време дописивала са бившим момком.

- Да ли је послала мишићуше?

- Јесте, неке мале са цирковским камењчићима.

- Црвеним?

- Да.

- И нормално, имала је исту такву боју конјугу.

- Јесте, како знам?

- За тебе ту нема ништа чудно, али то ти је, голубе, почетак пута који је поплочан најтањим ледом. Претпостављам да јој је и боја кармина била иста таква.

- Да, јесте.

- Сада је све много јасније. Као што је небо скројено по мери простора, тако је жена кројена по мери енергије. Жена има своје небо и своје звезде и то нису оне које ти видиш. Очи су њено небо а фантазија њене звезде. Она те, мој голубе, увукла у мрежу магичног троугла.

- Први пут чујем за то.

- Навишност мушкарца је бесконачна као што је бесконачан ток воде, као пут ове муве која иде по сок у чељуст листа биљке месокдерке. Код жене ништа није случајно. Она формира троугао са три стајне тачке – усне и две мишићуше. Жена је, рекосмо, биће енергије, а троугао носи троструке

енергије. На пример, рођења, живота, смрти, или идеју мајке, оца, детета, или искре, ватре, светлости, или идеју реда, стабилности, креације. Бирај.

- На то немам одговора.

- Нема нико, голубе.

- И мислиш да жена све то зна?

- Не сама по себи, већ по свом инстинкту. Инстинкт жене је највећа сила овога света.

- Значи, тај магични троугао је кључан?

- Кључан и закључан. Али, то је тек почетак. Треба узети у обзир теорију вртога енергије троугла. Та стална акција спутава човекове мисли. Троугао окренут нагоре је соларни принцип, ватра, топлиота, светлост, живот.

- Па како мушкарца ту да се спаје, енергија, вртог, магија, инстинкт?

- За сада је још увек добро. Док се не укључи још један елемент. Очи. Зачараност. Тајна. Моћ троугла појачава се сјајем очвију нарочито ако жена поглед усмери укосно.

- Колико укосно?

- Горње десно, значи да је склона фантазији и игри, горе лево, неповерењу и сумњи. На ове што обарају поглед и гледају испод она боље и не помислијај.

- Зашто?

- Обрнути троугао. Луварни принцип. Сена, тама, перед, љубомора, завист, пољубац смрти. Држи се сушта и неба.

- Биле су три тачке, увео си и четврту, зар не?

- Говорили смо о вртогу магичног троугла. Ту мушкарца буде уловљен као култика у флиперу. Тачно, додатком још једног елемента троугао је неприметно склизнуо у квадрат. Четвороугао је симбол учвршћена идеје, уковљености, заустављања одабраног тренутка.

- Шта то значи?

- Укључењем очвију добила смо фаталност. Једино ако жена није зривана. Таква увек посматра некога са страха.

- Шта бива сада када се формирао квадрат?

- То претварање троугла у квадрат ствара нову пометњу, али још увек се добро пролази голубе. Али жена, као и увек, прва иде даље.

- Зашто иде жена, све време сам мислио да иде мушкарца?

- Зато што је жена храбрија од мушкарца. Она је толико смела да укључује још једну кобну тачку. Овог пута невидљиву. Плас. Он прецизно бира фреквенцију трептукта и кружи око квадрата стварајући увек нову форму. Он непрестано кружи, измишља, премешта се и измишља. Мушкарцу, наравно није јасно шта се дешава и потпуно потпада, сада већ, под власт нетоугла.

- И како сад то утиче на мушкарца?

- То за мушкарца може бити или пентаграм или звезда. Ако је пентаграм, обавезно буде обрнути. Ако је звезда, то је она која се поклапа са звездом њене фантазије. Она те довела дотле. Тако фантазија жене и снага мушкарца одржавају лепоту овог света. Зато пази када жени поклањаш мишићуше, лак за покте или кармин. Може да се догоди да мишићуше упи претворе у антене, кармин усне у чељуст а лак за покте прсте у нанце. ■

ИНТЕРВЈУ: ПЕРИЦА МИЛУТИН, ПЕСНИК

Унутрашња географија

Новосадски песник Перица Милутин огласио се недавно новом поетском збирком „Лестница“, објављеном под окриљем едиције „Пласови“ Културног центра Војводине „Милош Црњански“. Пишући својевремено о његовој књизи „Силуан“ (награђена књижевним признањем „Деспотица Ангелина Бранковић“), сабрао по перу Радован Влаховић оценио је да читаоце песме Перице Милутина „воде на узбуђиво путовање кроз унутрашње врење и ферментацију како упитаности над собом, светом књижевног јунава, тако и кроз све наше и свељудске димаре од прапочетна света у којем су се вечно сукобљавали божанско и демонско у поједициду исклесаном по божјем лицу али са мноштвом слабости које су лепак и мамац за све кушље које се пред сваког мислећег појединца постављају“.

● Да ли је Перица Милутин „поетски силуан“?

- Вероватно. Од како је поезија унутар мене почела да живи увек сам имао одређену дистанцу према ономе како су песници представљани, али и како су сами себе представљали. То повлачење у неке иптимне поетске испије очигледно да припада самом мом бићу. Никада нисам мислио - не мислим ни сад, а сумњам и да ће се

Фот: М. Старић

Песма је облик смрти

● Ни у „Лестници“ не правите отилоп од познатишта из збирке „Двери смрти“ да је и *песма облик смрти*?

- Присталица сам тезе да песник читав живот пише једну песму. Не прилаже ме промене поетских парадигми. Књиге ће се звати другачије, али то је у основи једна мисао која тече. Другаче је, наравно, увек у том току открити нешто ново, неки мрак или неко светло, али обале су непромењиве. Јер то сам ја.

ништа на том плану променити - да је поезија занимљива. Она је за мене исконски темељ свега што представља човека. Алтур Бранко Шимић је говорио да су „лестници чуђење у свету“. Песница можда јесу, али поезија није. Јер добар део овоземаљског живота ми испуњавамо унутрашњом лириком која је, уверен сам у то, део сваког мислећег бића, само је питање да ли му се она открива или не.

● Будући да сте прве песме објавили пре безмало пола века, да ли је до сада ујоричених пет песничких књига премало?

- Свесно пишем од 1975. Али да ли пишем сваког дана - наравно да не. Чак не ни сваког месеца. По мом суду, не може се изражавати стање унутрашњег света понедељком, средом или петком између два и пет поподне. У себи ја пишем непрекидно током свих унутрашњих борби, сумњи, тескоба, мучних али и оних других, радосних, насмејаних сцена које прокишљавам... да бих тек на крају откривао лепоту кроз препознавање одрза речи које сам одабрао да се као неко искондиште, катарза, пађу на белом папиру. Наравно, ни тиме се путовање моје песме не завршава, јер песми је потребно да неко време проведе у самоћи, у мраку затвореног рукописа. На њен позив да се још једном „обрачунамо“, ако кроз речи, стих, поново осетим сву мuku и радост - тек тад знам да ће живети.

● У слову о збирци „Лестница“ записао је да у њој лирски субјект смирено промишља, запажа, уповорава али и гуди паду док спљешта и богата, вишезначна и сложена, његова поетска кула при градивни материјал из талого животног мудрости...

- Другачије нити могу да размислиш нити могу да певам. То да кроз стихове шаљем неке поруке, подуне, закономности... није сврха мог писања. Има, дакако, и такве књижевности - ако је књижевност - али је она далеко од мене и мојих интересовања. Моја поезија је унутрашња географија онога што ја јесам, како разми-

шљам и о чему размишљам. Нема идеја није да било кога фасцинира. Једини ја знам да ли су иза неког стиха, неке песме, радости или муке, лепота или голгота. Често чујемо: песник пати. Па ко не пати? Па не пати само песник. Пати човек. А он у себи има и песника. Уверен сам да је на то мистиво Бранко Миљковић кроз стихове *позивио ће сви писати*. А не на добар део овог што се сада објављује и како се објављује а назива се поезијом. Коју нико неће читати...

● Опис „Лестница“ светог Јована Лествичника призивају лествице које воде на небесима, док прили апђени слабе вуку ка Паску? „Започинемо и ми за усрђем и вером ускођење по овој мисленој и небеској лествици, чији почетак сачињава одрцање од земаљскога, а крај - сам Бог љубави“...

- Па, углавном се и креће из унутрашњег пакла. И човек се успише према нечему што не зна шта је. „Онај који се попео, ако је уопште био у стању да се попне, обележио је огромну снагу“... Не знам баш никога ко са сигурношћу може да тврди - куда поезија води или не води. Лествице су за мене само симболичан пут ка отварању закључаних врата међупростора духа. А шта је крај тог пута? Мислим да га и нема. Уз све оград којима нас укалупљују и породица, и друштво и свет, постоја нешто што нико не може да нам узме, а то је та наша унутрашња слобода. Велико је само питање да ли смо у стању да је препознамо.

● Пишући о Вашој поезији, Радован Влаховић је акцентовао и „драму језика“ унутар песничког света? Ни у „Лестници“ нема ливих стихова за читање пред спавање...

- Када сам тамо седамдесетих почео да објављујем у периодици, песник Раде Томић ме је питао: *Волиш ли Момчила Настасијевића* Волим његову поезију, одговорио сам. А он ће: *Види се из небеса*. Не, није то била Настасијевићева поетика, није то био ни његов свет, али јесте се радило о сличном односу према речима, језику. Речи знају бити веома опасне. Наћи праву реч за оно што хоћеш да кажеш, да пренедеш непреводиво, веома је тешко. А када се при томе води рачуна и о економији речи, свака мора непоресиво одражавати суштину онога оно што се дешава у твојем бићу и духу, у мистима... Зато и посвећујем велику пажњу налажењу прених речи и њиховом стапању у целину. Бар целину једног стиха, па тек онда једне песме и једне књиге. Јер кључ је да оно што пишеш бирем у неком делићу додирне мале *наде небеског виђења*... Многе од мојих песама чекале су двадесет-тридесет година да се пађу у књизи. Иако у њима могу да препознам и узростање у језику, важније ми је узростање у смислу. Боље је на земљу пасти с висине, него с језика...

Мирозав Старић

НОВИ САД У ДНЕВНИЦИМА ПАВЛА УТРИНОВА (4)

Бескомпромисан до краја

Пише: Гордана Нонин

Када су крајем октобра 1989. године, у стану Видосава Стевановића, четворица београдских књижевника, Филип Давид, Мирко Ковач, Живојин Павловић и Видосав Стевановић дошли на идеју да покрену иницијативу за оснивање Независних писаца Југославије, при том се осећајући као да су "пушили из леђа наставника", Павле Утринов се међу прима одзвао позиву и одмах заво у Нови Сад телефоном свог пријатеља Александра Тишма. Био је то њихов одговор на, сада већ отворено бујање национализма и ширења мржње, које су они препознавали и деценијама пре. У Сарајеву је у децембру одржана оснивачка скупштина, успели су и следеће године да се још једном састају, али рат је већ био на помолу.

Знао сам да ће у неким бољим временима бити, бар са неколико речи, прибережена и осветљена ова замисао. И бар делимично упамћена, као илузија, сва наша упорност, у некој историји млађих генерација и наших културних збивања. У сећањима на неоствариву идеју. На илузију групе писаца измештених од света и политике, у својој племенитој идеји - не пристајати и бити што даље од рата и хаоса", записаће Утринов у своје *Дневнике*.

Павле Утринов ће остати бескомпромисан до краја и зато ће му и Нови Сад, град у којем живи његов пријатељ Александар Тишма, много значити. У њему је видео човека с којим ће, до краја Тишминог живота, моћи да подели сва своја размишљања, зебње и страхове.

„Шада ме обавештава о новостима у Новом Саду. Први пут, од ових суморних времена, у његовом гласу препознајем неку врсту озарености. Детаљно ми је описао догађаје, у којима је и сам узео учешће. НДНВ од јучерашње вечери у 19.30 сати с прозора својих просторија у Змај Јовиној 4 у Новом Саду 'ематије' сопствену верзију ТВ Дневника. Био је то одговор пацифистички настројених новинара на ратнохушкачку пропаганду којом се тада бавила државна телевизија и остали медији под контролом Слободана Милошевића. Тај алтернативни ТВ Дневник 'иде' у исто време када и онај на државној телевизији, али уживо, с прозора на првом спрату зграде НДНВ. Отуда је и назван 'Прозор'. Новинари и њихови гости са тог места - у форми неке врсте усмених новина - говоре окушеним Новосађанима о ономе што су Милошевићев медији прећућивали и приказивали у искривљеном светлу, или су, најпростото, бестидно лагали. Било је вечери када је овај алтернативни ТВ Дневник гледало и слушало неколико хиљада грађана... Каже ми Тишма да се он огласио међу прима и да је добио највећи аплауз од када

зва за себе. Да су његове књижевне вечери мајчији кашаљ наспрам овог наступа...", написаће 2. септембра 1991. године, а сутрадан ће забележити и новинску вест да је Тишма међу прима говорно на протестном скупу у Новом Саду. „Поддржао је НДНВ у борби за право на слободу јавне речи и као истакнути европејац подигао је свој глас у прилог мирном расплету југословенске драме... Његов пацифистички иступ милошевићевци ће сигурно осудити: он је те тобожње браниоце огњашта и оне који их подстичу на убијање људи, и то на обема странама, назвао фашистима. Изразио је уверење да ће коначно победити - Европа. Тишма је нагласио да Европа није спремна да улази у рат због Југославије. Не дајмо, апеловао је писац 'Употребе човека', да се ова ситуација претвори у неку нову 'Крваву бајку'..."

„Готово свакодневно се чујем телефоном са Тишмом... Кажем да је београдска опозициона штампа прелена његов говор са протестног окупљања. Прво се смеје, затим, сада без егзалтације, у свом доста револтираном стилу каже да је све то 'лук и вода'. Као да га је прошао овај полет из нашег претходног разговора. Објашњава да није имао намеру да даје никакве изјаве. Али ми саопштава да више нема намеру да остане у Новом Саду. 'Идем', додаје, 'идем било куда, али ово је неиздржив притисак са свих страна... Знао сам да власт стеже обруч' око опозиције и око тзв. интелектуалне елите'. Кажем му да се многи писци и уопште уметници ломе. Не знала се, вероватно заокушени бригом шта ће бити ве с њима већ са њиховом уметношћу"...

За месец дана, Тишма ће му јавити да је одржао последња емисија ТВ дневника на „Прозору". „На крају разговора, Тишма ми, скоро ушут, саопштава да је 'спаковао кофер' и да ће за који дан возом преко Мађарске кренути на пут. Упитао сам га да ли има шпал. Без шпала је, одговорно је, само са возном картом InterRail, као када путују млади и круже по градовима Европе. Прилично суморно је додао - па где га пут ванесе." ■

Са Александром Тишмом у Сијени 1982.

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Исповест венецијанског клоуна Игор Мировић

(Друштво новосадских књижевника, Лагуна)

„Као што нас је, у претходним двема књигама, суочио с искушењима духовно оболелог савременог човека, без унутрашњег сагласја, који је препуштен дивљем галопу чула, тако нас, новом књигом, шета цивилизацијско-историјским хоризонтима, скрећућ пажњу на оне изразите личности које су их објаснале. И у једном и у другом случају - једнако понесено и једнако успешно", истиче Селимир Радуловић, док Ненад Шапоња указује на то да Мировић, уред буке и беса све убрзаније свакодневице, у својој повој књизи уводи читаоца у једну узбудљиву паралелну игру искустава, личних и општег. „Трагом личне перцепције одабраних елемената историјског на платформи дилема данашњег човека, он учитава један део историје цивилизације као личну песничку онтологију. Но, те историјске реминисценције само су оквир за егзистенцијалне, из разговора на класичне теме израста убедљива прича о суровим антиномијама нашег савременог света".

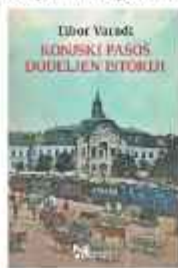

Академик Тибор Вараци у повој књизи оживљава прошлост коју није забележила велика историја. По речима Горана Раичевића, умећем великог писца и процидљивошћу правника Вараци на светлост дониа износи приче о малим људима, држећи се притом факата иза којих се назире и нешто много значајније: истина о људској природи. „Као још један том правничке људске комедије, и ова књига уједињује трагично и комично што, упркос ведрици и незлобивости приповедача, добијају неки пут и димензију апсурда", истиче Горана Раичевић, док Франа Петриновић наводи да „у прозно-документарној стваралачкој игри траје непрекидан дијалог некадашње и садашње стварности, одиграва се својеврсна тежња за упознавањем прошлости на другачији начин, на позорници су судбине и приче, гласови људи некадашњег и садашњег времена, са свим постављеним а недовољним или наслућеним одређењима и схватањима"...

Коњски пасош додељен историји

Тибор Вараци
(Академска књига)

Академик Тибор Вараци у повој књизи оживљава прошлост коју није забележила велика историја. По речима Горана Раичевића, умећем великог писца и процидљивошћу правника Вараци на светлост дониа износи приче о малим људима, држећи се притом факата иза којих се назире и нешто много значајније: истина о људској природи. „Као још један том правничке људске комедије, и ова књига уједињује трагично и комично што, упркос ведрици и незлобивости приповедача, добијају неки пут и димензију апсурда", истиче Горана Раичевић, док Франа Петриновић наводи да „у прозно-документарној стваралачкој игри траје непрекидан дијалог некадашње и садашње стварности, одиграва се својеврсна тежња за упознавањем прошлости на другачији начин, на позорници су судбине и приче, гласови људи некадашњег и садашњег времена, са свим постављеним а недовољним или наслућеним одређењима и схватањима"...

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Ка слици детињства

„Пут ка слици света", Владислава Гордић Петковић (КЦВ „Милош Црњански", Нови Сад, 2024)

Пише: Сања Перић

Књига *Пут ка слици света* обједињује десет огледа „о књижевности за децу и друге", који проичу у сложену и често парадоксалну природу детињства у енглеској и српској књижевности. У исто време тајанствена и недокучива, али и топло позната и блиска, лектира из детињства и младости представља један од највећих изазова одраслом читаоцу. Владислава Гордић Петковић је поуздан водич ка слици света која се преобликује и изокреће у својој детињској логици. Од Алисе из Земље чуда до Хари Потера и ликова новије српске прозе, она се бави карактеризацијом јунака у различитим историјским и идеолошким контекстима. Спремни и на подвиг и на игру, ови јунаци користе нове технологије, чиме преиспитују и трансформишу традиционалне наративне оквире. Непретенциозност у приступу и утемељеност у теорији издвајају ову књигу у нашој науци о књижевности за децу и младе. Иако често на маргинама научног интересовања, књижевност за децу добија драгоцен допринос у огледима Владиславе Гордић Петковић, као и живу везу са формама блага, филма и ТВ серије.

Кроз ликове Алисе, Хермионе и Пипи Дуге Чаране ауторка испитује на који начин женски ликови потиру у тексту своју неретко задату ирелевантност. Ван условљености родних и историјских стереотипа, јунакиње књижевности за децу су енергичне и делатне, освајајући за себе, бар кроз апсурд и хаос, тешко пронађени простор слободе. У огледу о Харију Потеру и Харијети Уходи проблематизује се однос појединца према поретку, показујући како знамен различитости може остати очуван упркос прилагођавању законима заједнице. У популарном књижевном и ТВ серијалу „Трачара" блогерска персона постаје и наративни медијум и педагошки коректив, што подстиче питања која заокупљају ауторку. Како дете и млада особа сазревају у свету где се „лолако и сигурно" потискује индивидуална контекстуалност? И на који начин медији и технологији учину на машту детета и његов однос према свету? Уверљиво и поступно откривају се путеви који се отварају пред савременом науком о књижевности.

Владислава Гордић Петковић
ПУТ КА СЛИЦИ СВЕТА

На исти начин актуелна је и тема наредног текста под називом „Маргинализација и друштвена интеграција различитости у англофоној и српској књижевности за децу". „Драма сећања" у великој мери обележава сва дела која се тематизују: *Стаклену менаџерију* Тенесија Вилијамса, *Повратак у Аркадију* Славице Гароње и аутобиографску прозу Љубице Мркаљ *Испричавалице*. Интеграција подразумева усаглашавање које, подсећа ауторка, не мора нужно бити осиромашене: белег различитости може се сачувати у скривености сећања. У анализираним романима белег неретко има облик болести или поремећаја: Аспергеров синдром, аутизам, али и Алцхајмеров болест и деменција симбол су раздешеног бића у свету који је и сам ослабљен девијацијама историје. У тумачењу се рат не посматра само као траума, већ и као једно од најзначајнијих формативних искустава за дете, при чему дечак Ђорђе из Лебовићевог романа *Semper idem* има у књизи повлашћено место. Иако су у фокусу ауторке најчешће ликови који нису „предозирани историјом", идеолошки контекст одрастања неизоставан је у читању новије српске књижевности. У романима Љубице Мркаљ, Марка Соосича и Јасминке Петровић открива се како се кроз судбину детета, мање или више драматично, прелама судбина целог друштва или етничитета.

Гротескна слика старости и инфантилизација старих у делима Мирјане Ђурђевић, Ен Бити и Драгана Великића представљају различите слике детињства са почетка. „Швалер Алцхајмер" симбол је једне другачије недораслости, која брише трагове некадашњих илузија. То су, пре свега, илузије о идиличности породичног окриља, које се откривају и у аутобиографском дискурзивном оквиру. Аутобиографије Ђорђа Рандеља, Душана Патића и Драгиње Рамадански „радом на сећању" непрестано самеравају свет реалности и детињски свет чуда. У југословенском и постјугословенском контексту тај свет је означен болним транзицијама и тешкоћом да се израза лични и колективни идентитет. Коначно, текст о апропријацији књижевних заплета од Шекспира до мајчињих мистерија даје преглед поигравања књижевним класицима у популарној култури и књижевности. Књига Владиславе Гордић Петковић нуди пут којим се не заобилазе зечеје рупе у тумачењу, већ се у њих упада с дечјом знатижељом и смелошћу да се доживи другачија књижевна авантура. ■

ГОЛИ И ОБУЧЕНИ: ПИСЦИ И МОДА

Шекспирове рукавице

Пише: Љубица Арсић

Неписмени Џон Шекспир, који се целог живота потписивао крстићем, није ни слутно да ће својим запатом обележити живот сина Вилијама и предсказати судбину најпознатијег писца свих времена. Луксузне рукавице од коже, сатена и златне чипке из 17. века, изложене у Музеју Викторија и Алберт, можда нису баш дело Џонових руку али сликовито приказују каквим је талентом располагао један рукавичар да би удовољило захтевима размажене властеле. Знатско умеће Џона Шекспира није било само део гламура оповремене господе већ и наговештај скривања голе коже и нитимног додира заштићеном фином футролом, једног „живота у рукавицама“ какав је његов син Вилијам заправо водио.

Познати Шекспиров портрет израђен кичицом Паула ван Сомера, сликара на двору краља Џејмса, приказује пишчеве очи као „сјајне, блештаве, проициљиве“, (што није случај на другим портретима), док пажњу заокупља велика округла мишћуша, коју врстни познавалац многих живота и дела Станислав Винтапер, узима као изванредно знамење и крупни доказ Шекспировог калниперства. Шекспир је заиста био шмежер! Волео је да се гизда и циникротни, да парадире у финој одећи не само породично већ и онако, схватајући читаву васиону као велико позориште, а себе глумца као манекена и разбијача свеprisутне чамотиње. Сетимо се вештица из *Макбета*. Подстакните својим демонизмом, оне се исто забављају гурајући *Макбета* у злочин, као што се шегаче и са обичним морнарцем и његовом бедном женом, са сваким ко би им се нашао на путу.

Шекспирово доба је време лепе одеће (оних богатих). Тадашња краљица Елизабета, иако у завету девичанства, волела је да се преддворалима продуцира у необичним и скупим костимима. Свој утицај на пољу дворског манекенства схватила је као веома важан део политике владања. Састављене од небројених слојева и стезинка са фишбајницама од китових костију, ове кројачке

скаламерије смањивале су струк до золног стаса, а посебним уметцима повећавале кукове и карлицу, чинићи да се увећана краљица креће попут прекоокеанског брода, дике енглеских морепловаца.

Једна од многобројних краљичиних хаљина опремљена је тананим кришцима од паучинастог бисерноплавог тила. Достојанствено ходајући до престола, личила је на циновског вилног коњица преузетог са неког од оних чудних Леонардових цртежа фантастичних створења, потом оживљеног у Спенсеровој *Вилинској краљици*. На хаљини је вешта рука везиље поразбацала сијасет очију и ушију, симболе опсесивног прикупљања података. Иако сигурносне камере још нису биле измишљене, владар увек мора да буде на опрезу у потрази за коначним доказима неверства јер има необјашњиву жељу да сазна истину о свему, па и о себи. Упозорење са овог ходајућег билборда слично је оном које је Жаријев краљ Иби послао својим дворалима: Све вас видим, све чујем и питам се докле ћете.

Краљица Елизабета, која је много волела позориште, доживљавала је своје јавно иступање као велику улогу у националној драми. Њена омиљена боја била је плава, чиме је јасно наглашавала своје саблажњиве намере да се поистовети са Богородицом. На слици Роберта Пика њени је женствени дворали, окићени Орденом подвезице, проносе у поворци као светлцу и нежну икону, али ипак непоколебљиво сурову.

Империјална историја Британског царства, у којем је узор била краљица, додуше са начелима патријархалног владања али ипак жена по тадашњој моди избријаних обрва и високог чела, установила је модел *меког патријархата* по тврдим политичким начелима. Орден подвезице, потекао од дела женске одеће, култно обожавање позоришта дуж Темзе, јавне прилике за наклоност према голобрадим дечама у женској одећи, чинили су оквир за Шекспирове драме, нарочито комедије, а мушкарци, који чезну да буду жене, прво Елизабетини а касније и Викторијини, увели су у енглески друштвени живот, нарочито онај романтизма, облик ритуалног хомосексуализма видљивог у децизму Брамела и Оскара Вајлда. ■

ПОСТАПОКАЛИПТИЧКА ФИЛОЗОФИЈА

Када је живот имао сјај

Многи од признатих нових филозофа, дакле мастори машинисти, алпинисти и летачи на парним двокрилцима, држе и даље до мишљења Ђанбатисте Вика који је немилосрдно оспоравао став Декарта „мислим, дакле јесам“ сматрајући да је заправо исправније рећи „мислим, дакле постојим“. Вико је то аргументовао ставом да је „постојати“ једина ствар која има везе са човеком, а све остало, углавном, везано је за моћи и атрибуте Бога. Можда је (још) важније од ових магловитих филозофских игрица било Виково становиште готово пророчански украдено из будућности (виртуелних игрица?) о цикличном понављању историјских појава. Де Крешенцо је то једноставно објаснио: „Људи познају само два пута, један у успону и један у силаску. Када све иде како треба, напредују прелазећи следеће нивое: у почетку их условљају чула, одмах затим машта и, коначно, на трећем нивоу разум“.

Оно што би се дало очекивати је да у неком тренутку будућности слапови ожалосћених звезда имплодирају у (бес)крајном космосу плачући за ишчезнућем величанствене врсте живота - Човек - а опет, други признати нови филозофи, мајстори машинисти, алпинисти и летачи на парним двокрилцима, сматрају да је људска врста већ давно изумрла тј. ишчезла, али да и даље егзистира у духовном смислу, баш као што онај богослов на другом свету из Борхесове истините повести, Мелактон, коме је када је умро на другом свету дата кућа привидно слична оној у којој је станао на земљи, не верује да је мртав.

Као што је Сабато, суочен са старошћу и близином смрти, боравио у садашњости најзад растерећен и лак, јер је његово најдубље „ја“ остало везано за оне тренутке када је живот имао сјај.

Ђорђе Писарев

САВРЕМЕНИ ПЕСНИЦИ, ИЗ РУКОПИСА

Тања Крагујевић

КРОЈАЧ ЛЕДА

НАДА

Корачам.
Још увек храбро.
Уз мене је нада.

Онда се извечери
погнем над својим
омажом пријатељу.

Никада те нећу
заборавити.

Али нада ме
повуче за рукав.
Знаш ли
да твоје Никад
више не постоји.

Потрошено је
Док смо ходале
заједно.

И зато. Тргни се.
Иначе ћу те
заувек напустити.
И потражити
новог послодавца.

СТЕПЕНИЦЕ

На степеницама
седи спремачица.
Прича се неким
на мобилном телефону.
Смеје се. И пуши.

Рано је јутро.
Како да сиђем
по млеко.
Поред ње.

Не пушим.
Не смејем се.

Поред свих вести
дигитално откуцаних
на екранима.
Питање је
да ли степенице
још увек постоје.

ПОРТРЕТ УМЕТНИКА У ЗРЕЛОСТИ

Две три боре на челу.
Музејски отмено.

Обрве. Скупушене у
строгост. Опомену.
И став. Несавладиве
жудње знања.

И те очи.
Пуне тињајућег ероса.
Сузних година.

Самоће. Дима.
И вина.

ИСПОРУКЕ

Његова оверена
висока стручност.
Пала је у воду.

Када су га убрзо
по пријему у службу
отпустили.

Рекоше: Није умео
успешно
да руководи тимом.

Сада. Уз дозволу
возачке дозволе.
Разноси паковања
финих прехранбених
артикала.

Утовар у зору.
У помоћном ланцу.
По формули: рука руци.

Паузе у хладу
тополе. Уз кафу
из пластичних чаша.

Док дуго се.
И другарски. Ћути.

КРОЈАЧ ЛЕДА

Никад га нисам видела.
Не знам ко је он.

Али понекад.
Усред мрака.
Приђе.
Невидљив.

У даху просече
оклоп леденог доба.
Свијен око мог тела.
Као после оперативног
захвата. Омогући ми
да дишем.

Дуне ми у шаке.
Као да сам његово.
Прекоокеанско.
Небеско дете.

Могу да их.
Без страха.
Без стега.
Покренем.

Да пишем.

Из новог рукописа

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: „ХАБЕМУС БАСТАРД“ ВАЛЕНА И ВАРЦМАНА

Улез у мантији

Пише: Илија Бакић

Агила „Чаробна књига“ објавила је, као специјални поветет за летњу „Стрипоманију - Мангаманију“, праву го-збу одашњих љубитеља стрипа, у престижној библиотеци „Стари континент“ албум „Хабемус Бастард“ цртача Салвена Валеа (1972) и сценаристе Жаки Шварцмана (1972). Албум је „врх“ и актуелан оригинално га је 2024. године објавила једна од најбољих француских издавачких кућа стрипа „Дарго“. Два албума, „Неопходно биће“ и „Срце под мантијом“, сабрали су у издању „Чаробне књиге“ која и овом књигом (тврдих корица, квалитетне колор штампе) наставља да „хвати и држи корак“ са текућом продукцијом европске девете уметности.

Знатнијељни читаоци застаје већ приликом разгледања корица и првих страна албума јер ће утврдити да је оригиналан наслов преузет и у нашем издању. У основном преводу са латинског наслов би гласио „Имамо улеза (ко-

пиле)“ - (с обзиром на скорашње догађаје, наслов може асоцирати и на узвик „Хабемус Папа“). Како ће се читаоци брзо уверити, наслов итекако описује садржај приче. Наиме, извесни Лисијен, „момак за све“ (читај, све прљаве) послове великог криминалног боса добија поверљив посао - да босовог братаца увери да батала спашава живот и врати се свештеничком послу - али ствари крену наопако па братаца Филип заврши мртав на плочнику а Лисијен, у Филиповој мантији, постаје локални свештеник у Цркви успења блажене девице у варошци Сен Клод. У том трепутку Лисијену се овај „трик“ учинио као добро привремено решење (барем док нико не открије Филипово тело закопано у шуми). Али, нема ничега трајнијег од привремених решења... Пошто сваки ваљани свештеник мора да обавља своје радне обавезе (од формалних миса или крштења беба до успутних разговора са паством) на отац Филип их не може избећи; његове јадне а понекад и богохулне импровизације (како су неуротично испијање отпарског вина и преумерено грицкање хостии), међутим „пролазе“ јер старци оно што не разумеју објашњавају новим преступима (сви по неке несладољубе бабе). Отац Филип ће заиста унапредити проповеди не само неформалним речником него и слободним убацивањем идеја о тамној материји и еверџији свемира о којима је слушао у научним емисијама на телевизији. Свештеникове

блефове „проваљује“ (са све пиштољма испод оптара) девојчица Ева коју малтретира отац алкохоличар али обе стране склапају договор о непаладању. С друге стране, Лисијен у Реноу, сву његове домаћице узлаћеном у диловању дроге, препознаје себе у младости али њуши и извор додатне зараде. Као и сваки вук међу овцама Лисијен лако открива начине да себи прибави мало (и мало више) лунсуза и телесних задовољстава. Све у свему, Лисијену/оцу Филипу баш кренуло па ради оно што је и до тада (мало краде, пуно лаже...). Но, невеселе ствари одвијају се ван Сен Клода: велике банде су се озбиљно закриниле, тело правог Филипа је откривено а Мерил, дама због које је мртав Филип хтео да се одрекне мантије и која је присуствовала Филиповом паду, у великој је материјалној кризи па решава да потражи Лисијена (не знајући да је криминалци прате). То ће додати још проблема Лисијеновом малом „царству“ (Рено открива да га свештеник vara па Лисијен решава да га убије али убија полицајца...). Коначно, рачуни морају да се изравнају: Лисијенов бос долази да се обрачуна с њим после проповеди, сушарничка банда долази да се освети босу. Следи ватрени обрачуна и мало чудо које спасава животе главних јунака који склапају мир и - настављају сарадњу у уписној работи диловања дроге!

Крими приче у којима су главни јунаци „лоши момци“ атрактивни су јер пуде другачије визууре и вредносне скале у којима су плаћени или серијске убице, силоваатељи или сурови лопови прекршили све моралне и религијске заповести и табуе (предња корица албума управо сугерише те принципе: Лисијена стеже свештенички оковратник који би он да олабави окрвалењом руком која а таква је и мантијна кошуља). Шварцманова прича претежно се бави описима свакојаких, мањих и већих злодела док су „добри“ исправни људи представљени као наивни и безазлени, заокушљени тривијалијама, и зато су лаке мете свакојаких криминалаца. Ипак, ова нимало пријатна истина не износи се директно већ је ублажена свеприсутним думором који долази кроз дијалоге и гротескне ситуације и увек је без декламаторских поука које би понизиле спонтаност и духовност. Отуда је ово врло деликатна прича без форсиране помпезности или бруталности (које би откривале корупцију цркве, дивљање банди, апатичну власт, тулост широким маса и сличне „шокантне“ истине). Овом благом топу доброно је допринео и Валеов цртеж којим, сред екстеријера и ентеријера, као да доминирају карикатурално бабурости носени различитих облика и боја! Цртежи су разгранати и лепршави а тако су монтирани и табле чиме се динамика приче додатно потцртава. Вале врло радо црта сцене које прелазе на другу страну а епизоде из прошлости обавезно смешта у црне омире.

Закључимо да је „Хабемус Бастард“ занимљива и забавна прича обогаћена и дубљим, горчим значењима и да, као таква, заслужује пуну пажњу љубитеља 9. уметности. ■

ЛИЦЕ ЖАНРА: КРИМИЋ

Лет ноћне птице

Пише: Светислав Јованов

„Продајем то мало петље што ми је Бог дао, заједно с добром вољом да се дам малтретирати како бих заштитио клијента“, гласи изјава којом дефинише срж своје професије приватни детектив Филип Марлоу, током своје прве али и најславније пустиловине, описане у роману „Велики сан“ Рејмонда Чендлера (1888-1959). Уједно, ова изјава може боље осветлити битни „чендлеровски парадокс“. Према, с једне стране заједно са Шерлоком Холмсом и Херкулом Поаром, спада у тројку најславнијих јунака „кримића“, његовог антихероја, с друге стране, кресе особине које су привидно неспојиве са суштином овог, на аналитичком решавању загонетке заснованог жанра - и уприво стога, и данас више него актуелне.

Наиме, већ са помнутим „Великим сном“ (1939), а пред публику засићену логичким игрицама отмсних „љушкани“ британске школе (од Агате Кристи до Дороти Сејерс), Чендлер је донео лик из онаких, недефинисаних и двосмислених социјалних дубина калифорнијског мегалополиса: то је ноћна „птица“ што куња над угашеном лулом и иронични губитник на крају формално решеног случаја, груби савњар и латентни алкохоличар, праведник, љубитељ погрешних жена и, пре свега, усамљеник - речју, Филип Марлоу. Убрзо је, захваљујући режији Хауарда Хокса, а још више тумачењу Хемфрија Богарта, филмска верзија овог романа (1946) подарила Марлоуовом лику ореол глобалне иконе. У међувремену, пак, Чендлер је, у „Збогом, лепојко“ (1940), антологијски убедљив лик уравнотежено ремек-делом зашлеа: начин на који истражитељ Марлоу прегледно статира у менаџерима „потраге за Великом“ коју спроводи заумни горостас Лос Малој, показује да су интелигентан дијалог и слојевита психологија итекако спојиви са напетошћу типичном за овај жанр.

Досегашии димензију која би се, у недостатку бољег израза, могла означити као „перспектива јунака“, Чендлер је у наредним романима о Марлоу настојао да усложњава, али истовремено и затамњује - како слику тадашње Америке (Ел-Еј и Холивуд као његов одраз из огледала), тако и расположење главног протагонисте према тој слици. Нижу се афористично горки „Високи прозор“ (1942), социјално критична „Дама у језеру“ (1943), а потом мрачна, елиптична, и већине илузија лишена „Сестрица“ (1949). Последњи наслов доноси, између осталог, и једну врсту матричне зала и грехова модерног свста, донекле аналогну оној из „Великог сна“. Али, наспрам сестара Винијен и Кармен Стернвуд (шлтики кукавичлук и убиљачко лудило) из првог романа, овде се, између мање-више сеновитих полова које означавају „скромна“ Орфемиј (фанатична посесивност) и размажена Лејла Квест (сентиментална себичност), појављује и трећи чинилац: Долорес Гонзалес, друшбеница чија љубав убија свој објекат, није тек астрактно „срце таме“ - већ смртоносно неодољив изданак урбане цунгле који, у крајњем исходу, прождире и самог себе.

Чендлеров јунак је, дабоме, свестан да такав исход, услед логике одабрано професије, вреба првенствено њега. Јер, „муштерија“ поменута на почетку, није никада неки појединац - било да је реч о незаштитеној провинцијалки или презаштитеној филмској звезди. Сваки од Марлоуових „дослова“ има два, тешко различита лица. Иза баналних убистава, лажних отмица и намештених коцкарских губитака, по правили се увек поналао онај други бизнис: механизам моћи, скривена трулеж коју само Марлоу, и то повремено, наслућује на отмсним фасадима и смарагдним травњацима модерних двораца. У роману „Дуги опронтај“ (1953), Чендлеров детектив изриче ту слушњу, као вероватно главни разлог свог опредељења за самоћу и цинизам: „Организовани злочин је само упрљана страна глатке доларске новчанице. - Која је чиста страна? - Никад је нисам видео.“ ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Роканонов свет

Урсула Легвин
Контраст, 2023.

„Роканонов свет“ је дебитантски кратки роман Урсуле Легвин од чијег првог изласка је прошло више од пола века. Тешко би било погодити да јој је ово био првенац - у њему је већ присутан ауторкин препознатљиви густ, дубоко рефлексивни стил, са евокативним сликама којима увек просијава нешто архетипско. „Роканонов свет“ је и прва књига из њеног Ханиског циклуса, низа прича које истражују различите облике друштва, рода, политике и културе кроз контакте међу планетама које насељава исти древни народ.

Роканон је планетарни етнолог, поглав на маргинализовану планету на којој живи неколико различитих врста које су све на релативно ниском нивоу технолошког развоја. Оно што је специфично за овај роман је маштовити цросовер између тема и мотива традиционално везаних за научну фантастику и оних које обично припадају класичним епохеројским приповестима. После напада из свемира, Роканон је принуђен да се удружи са локалним становницима, да би заједно пешке стигли на други крај континента, и доставили поруку од које зависи опстанак планете. Легвинова даје маштовито и сасвим ишчашено ново читање Јул-

Реч критике

кина, претварајући научнофантастички заплет у онај који је чврсто урочен у херојски митос (у том смислу, чак и различите расе ове планете у доброј мери одговарају расама људи, папуљака и вилењача/хобита код Толкина). Легвинова се вешто игра различитим перспективама својих јунака, огољавајући културолошке механизме којима се у „примитивним“ друштвима образују легенде.

Легвинова, такођећи уступ, пропита различите узбудљиве концепте туђинских цивилизација, осликавајући различита друштва, попут Фија који су развили псеудобудистичку културу са делимитичном телевизијом, Идемија који су се са својом напредном технологијом сасвим изоловали у градовима под земљом, или Лијуара, са својом херојско-феудалном културом, наизменично племенитом и суровом. Друге расе остају осликане у упечатљивим крокијима, где се ауторка поново играва културним очекивањима, па се, рецимо, док упознајемо расу бића налик анђелима нику странице апсолутног, неизреченог, готово лавкрафтовског хорора апсолутне страности у лиминалном граду изван сваког разума.

Настасја Писаревић

Цитат

Јакан те ноћи није свирао своју лиру са сребрним жицама; сви су немирно спавали, можда зато што викорати ни су били ту, а и брда су била тако смртно мирна, као да се ниједно биће није усудило да иде по ноћи.

Сложивши се да је у логору крај језера исувише шпакно, наредног дана кренули су даље, полако, и застајући често да пове и сакупљају свеже биље. У сумрак су стигли до брда чији је врх био згрљен и улегнут као да је ту трава прекрпала темеље срушене грађевине. Ништа није остало, али ипак су пронашли обриси и могли претпоставити где се у малој тврђави налазило летелиште, толико давно да ниједна легенда није изнвила о томе.